

Uredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-80

Uredništvo in uprava
za Slovenije in slovenski del
Julijske Krajin
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

ISTRA

POSLUŽITE SE CEKOVNOM
UPLATNICOM I POSALJITE
PRETPLATU

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

Naša javnost i naš problem

Mi smo uvijek stajali i stojimo na stanovitištu da problem naše braće u Juljskoj Krajini nije samo problem naše emigracije, nego da je to naš sveopći problem, koji se tiče svih Hrvata, svih Slovenaca i svih Srba, kao i cijele Jugoslavije uopće. Iz toga smo i izvodili zaključke za emigraciju, o kojima smo govorili u našem posljednjem članku.

Danas želimo postaviti pitanje: kako je naša javnost dosad reagirala na tu svoju dužnost?

Odgovor na to pitanje nije mnogo utješan.

Prva najkrupnija i upravo fatalna griješka je učinjena još u samom Rapallu 1920. godine, kada jugoslavenska delegacija nije postavila pitanje zaštite naše narodne manjine, koja je poslije Rapalla ostala u granicama susjedne države. Iz govora koje su povodom diskusije o ratifikaciji postignutog sporazuma vođeni u talijanskom parlamentu, jasno se vidi, da su talijanski delegati očekivali da će se pitanje te zaštite postaviti i svakako su bili, osobito ako se uzme u obzir ondašnja politička situacija i priljava u tom pogledu pristati na izvjesne koncesije. Na sjednici talijanskog parlamenta od 27. novembra 1920 god. predsjednik vlade Giolitti je rekao: »Prestavili srpsko-hrvatsko-slovenačkog naroda nisu smatrali potrebnim da od Italije traže zaštitu onih svojih saplemenika koji postaju državljani Italije. Italija je uvijek davala svima strancima najširu slobodu, pa je jasno, da ćemo je još u većoj mjeri dati onima koji postaju talijanski građani. O ovoj točki se u Rapallu nije diskutovalo jer su narodi koji su pregovarali sa nama poznavali našu lojalnost! Zbornica je ovim riječima burno aplaudirala.

Ovaj propust, koji je zakrivila jugoslavenska delegacija, teško se je osjetio nad našom braćom, koja su ostala u Juljskoj Krajini, i mi svi znamo kako. U talijanskoj publicistici kadgod se govori o našoj manjini u Jul. Krajini stalno se pokazuje na činjenicu, da Italija nije vezana nikakvom obavezom na zaštitu prava te manjine. Osobito jasno i nedvoumno je to podvukao u svojoj knjizi »La protezione minoritaria e la sovranità, koja je trašla u Rimu 1936. g. njen pisac G. D. Musso, i u kojoj nečezirano priznaje, da je cilj i plan fašističke stranke i vlade Italijanizirati manjine u Italiji, kao i da vlada i stranka u tom pogledu postupaju sistematično i neumoljivo dosljednošću.

Očekivati se je moglo da će jugoslavenska javnost reagirati na razne odredbe, kojima se je nacionalna struktura naše manjine u Juljskoj Krajini postepeno demontirala. Jer na kraju krajeva pitanje slovenskih i hrvatskih škola i njihovog ukidanje — osobito ako se radi o tako velikom broju kao što je to bio slučaj u Juljskoj Krajini — je i pitanje slovenske i hrvatske kulture, bez obzira na to gdje su se te škole nalazile. Pa i ipak, sve mjere preduzete protiv tih škola u toku prošlih 20 godina nisu pobudile nikakvu vidnu reakciju u ovoj zemlji. Iako ovde postoje razna sveučilišta, akademije znanosti i umjetnosti, pa i druga udruženja kojima je dužnost da čuvaju narodnu kulturu, a kultura jednog naroda nije samo kultura onog dijela tog naroda koji živi u jednoj državi (Jugoslaviji) nego svih njegovih dijelova ma gdje se oni nalazili. Pa i pri objavljivanju i ocjenjivanju drugih pojava narodnog života mi opažamo da naša javnost kada govori o Hrvatima ili Slovencima ima pred očima samo Hrvate i Slovence koji žive u Jugoslaviji, a onima koji žive preko granice i njihovom kulturnom, socijalnom, moralnom, pa i političkom životu

GOSPODARSKI PRILOG EMIGRACIJE

Gorički voćari zaštede godišnje Jugoslaviji oko 40 milijuna dinara samo na breskvama — Pionirski rad naših gospodarskih stručnjaka — Prijedlog za formiranje gospodarskog otsjeka Saveza

U našem listu je više puta bilo govora o prilogu Istro hrvatskoj kulturi, odnosno o prilogu slovenskog dijela Juljske Krajinu slovenskoj kulturi. Taj prilog nije mali i odgovara relativno prilogu ostalih hrvatskih pokrajina, dok je prilog Trsta i Goričke slovenskoj kulturi daleko veći nego što je prilog ostalih slovenskih pokrajina. Ističući taj naš udio, podcrtavali smo i kulturno značenje Istre za cjelokupni hrvatski narod, odnosno značenje Goričke i Trsta za cjelokupnu slovensku kulturu.

Medjutim do sada je vrlo rijetko bilo govora o gospodarskom doprinosu emigracije. Da se o tome bolje informiramo, zatražili smo razjašnjenja od g. Gvidona Veseta, upravitelja Müllerovog Industrijskog voćarstva u Zagrebu. On nam je dao potrebne informacije, koje će mnogo zanimati, a i iznenađiti.

— Još prije rata, započine g. Vesel, naši gospodarski stručnjaci iz današnje Juljske Krajinje podizali su gospodarstvo u hrvatskim krajevima, osobito u Dalmaciji. Poznat je naročito Strečki koji je nedavno umro u Biogradu na moru. On je vrlo zaslužan za podizanje vinogradarstva u Dalmaciji. Ali pravi rad naših gospodarskih stručnjaka i gospodarja započine izza rata.

— Razlozi su nam poznati donekle... — Jest, razlozi su poznati. Prvi razlog je visoki stupanj voćarstva i gospodarstva uopće u Goričkoj, a drugi uzrok je emigracija. Gorička je imala prije rata najbolje voćarstvo u Austro-Ugarskoj, uzrok su bile povoljne klimatske i terenske prilike i visok kulturni stupanj goričkoga slovenskoga seljaka. Goričko voće se izvezlo na bečko tržište, a goričke tresnje su bile poznate čak u Americi. Ali i danas postije nestanka bečkog tržišta, gorički slovenski voćari su jači od talijanskih voćara, premda se u Italiji voćarstvo kultura većinom na veleposjedima, dok su u Goričkoj sami zemljoposjednici, mali i srednji voćari. Tako je pred malo vremena bila ekskurzija voćarskih stručnjaka iz Jugoslavije po Italiju, pa su ti stručnjaci prosudili da je najbolje voćarstvo u cijeloj Italiji — voćarstvo Stekera u Slaviju kod Gorice.

— Prema tome su Goričani i voćari u Jugoslaviji? — Pa da, većinom sami Goričani. Došavši u emigraciju, prenijeli su i svoje znanje i svoju ljubav za tu granu gospodarstva. Najprije se započelo u okolini Zagreba. Prvi je započeo u Černomercu Branković Leopold iz Semnasa, zatim je Strečki osnovao voćarstvo kod Bimaluke. Blažica, brat poznatog voćara Blažice iz Gorice osnovao je voćarstvo u Stenjevcu. Zavadala u Podsedu, u Sv. Klari su također osnovali uzorno voćarstvo na zadružnoj bazi Goričani, u Smederevu je Ušaj dao inicijativu a i vodi uzorno voćarstvo braće Živković koje snabdijeva Beograd donacijom voćem.

Pa ipak, i tu je naša javnost skoro potpuno nezainteresirana. Povodom prve pa i druge godišnjice tog sporazuma sve nove naše zemlje donijele su duže članke u kojima su veličale sporazum i prijateljstvo kao i njihove posljedice, ali o našoj manjini nijedna novina nije spominjala nijednu riječ, kao da ona ne ulazi u red pitanja kada se govori o odnosima između Jugoslavije i Italije, ili kao da za našu javnost ta manjina više ne postoji!

Nećemo u vezi s time da govorimo o emigraciji, ma da smatramo da je toj emigraciji kao predstavnicu te iste manjine — i mi emigranti smo sinovi Juljske Krajinje — trebalo sa strane naše javnosti poklanjati više pažnje nego što je to bio slučaj u praksi. U mjesto toga u izvjesnim dijelovima države, osobito u Sloveniji, pa i u Hrvatskoj bilo je i nepaspoloženje, te je moglo biti samo proda. Da li opravdano ili ne, mi to danas nećemo ispitivati, hoćemo samo da konstatiramo, da ako je u nekim momentima i bilo možda opravdano kakvo nepaspoloženje, je to moglo biti samo protiv pojedinaca ili možda protiv neke grupe, ali nikada protiv emigrantske organizacije kao takove, koja se je otkad postoji uvijek i svakom prilikom držala u svakom pogledu potpunoma korektno. Ali i bez obzira na to, i ako — posto sed non concessio — tome po mišljenju jednog ili drugog ne bi bilo tako,

— Vi voćari, vidite se, vršite važnu funkciju! — Jest, važnu, a ambicija nam je da podignemo voćarstvo na takovu visinu i tako da ga proširimo, da budemo potpuno nezavisni od inostranstva. To ćemo postići na taj način što upućujemo seljake, date-mo im savjete, sadnice i nadgledamo voćnjake. Mi smo pioniri.

— Još puno toga nam je ispričao g. Vesel. Tako na pr. da on organizira sada jedno voćarstvo na 300 jutara u okolici Skoplja, da su naši emigranti uveli radić, šparge, rebarsaru u vrtlarstvo ovdje, da osim breskava goje i drugo kvalitetno voće.

Taj rad naših voćara nije do sada isticao, a i domaći voćarski stručnjaci hotimice štite o radu i uspjehima naših emigranata. Treba naglasiti da voćari ne dobivaju nikakvih potpora ni pripomoć za svoj rad, već sve rade vlastitom inicijativom i sredstvima. A buduć da nemaju samo cilj da se lično koriste, kao na pr. kolonisti Nijemci ili Mađari, naši voćari smatraju svoloim narodnom dužnošću da podižu voćarstvo i u svojoj okolini — seljačko voćarstvo. Tako je na pr. jedan Zagorac (Albica Franjo) iznio voćarstvo kod Vesela i sada podiže voćarstvo u južnoj Srbiji.

— Još nam je puno toga kazao g. Vesel, iznio je račune i kalkulacije, a na koncu je završio: — O radu naših gospodarskih stručnjaka morala bi voditi računa i emigracija. I to iz dva razloga: da se pomoću međusobnih veza pomogne u toj granu gospodarstva naše emigrante koji bi htjeli da se time bave, a drugo, da se svuda prikaže i taj naš pozitivan rad. Jer ovdje je slučaj kao s nekadašnjim huzenotima u Francuskoj. Do isterivanja i emigracije huzenota, Francuska je imala vodstvo u tekstilnoj industriji. Medjutim su huzenoti prešli u industriju u Holandiju i Englesku i od tada Holandija i Engleska imaju vodstvo tekstilne industrije. A pozitivan doprinos naših »huzenota« — goričkih voćara — gospodarstvu Jugoslavije nije relativno ništa manji. To treba kazati svuda gdje se smatra da smo mi ano donijeli samo gole ruke i da smo na teret.

— Inač li konkretne prijedloge? — Lvo li; neka se u Savezu osnuje gospodarski otsjek, otsjek povjeri nekom našem praktičaru, koji bi vodio evidenciju i statistiku, vršio vezu i propagandu. Time bi naš gospodarski doprinos uz kulturni, došao do puno, izražajlja, pa bi se još bolje pokazalo da emigranti vrše pozitivan utjecaj u svim krajevima gdje su se nastanili. (p.)

— A čekat svega toga? — Čekati je velik. Danas ima u tim voćarstvima oko 50.000 rodnih plemenitih breskava. Ako računamo da svaka breskava daje oko 50 kg, to čini 2.500.000 kg breskava godišnje. Do sada je Jugoslavija davala godišnje samo za breskve inostranstvu (Italiji) oko 50—55 milijuna dinara. Danas uvoz iznosi oko 15 milijuna dinara, što znači da su naši emigranti pridonijeli Jugoslaviji oko 40.000.000 din. godišnje.

— Ima li osim efekta u trgovačkoj bilanci još kakav drugi efekat od toga? — Baš taj drugi efekat je još važniji od prvoga. Zamislite da na tržištu u Jugoslaviji nije bilo domaćeg kvalitetnog voća. Sada se zaslugom naših voćara potiče stran uvoz, ne samo breskava već i kvalitetnih jabuka, krušaka i drugog voća. Osim toga vršimo i pionirski rad. Širimo znanje o voćarstvu, sadnice, savjetujemo, nadgledamo. Sada smo na pr. pokušali s Mircinovima voćkama u brskim krajevima, jer tim voćkama ne treba ni druga vegetacija ni puno sunca. Već imamo lijepe rezultate. Doskora će Lika i Gorski Kotar imati moderna voćarstva, a i ostali krajevi poprimiti način voćarenja od nas pa se već osjeća pozitivan utjecaj u cijeloj zemlji, jer su naši voćari rastreseni od Maribora do Ohrida.

— Kako ide s plaširanjem? — Tržište traži. A što je najvažnije i trgovci voća su emigranti. Tako na pr. u Zagrebu nije pred desetak godina bilo ni jedne voćarske radnje, a danas ih ima na svakom uglu. Led je probio naš Škeri, a većina trgovaca su naši.

te nebi ni u kom slučaju moglo opravdati indiferentnost prema našoj braći u Juljskoj Krajini, a da ne govorimo o gore. Jer — kako već istaknuto u uvodu pitanje naše braće u Juljskoj Krajini i njezine sudbine jeste pitanje sveopće, svjui nas i ne samo pitanje naše emigracije. Organizovana emigracija želj iskreno i predano da služi tome pitanju po svojim najboljim snagama, ali i eventualne naše greške, ako bi jih bilo, ne smiju i ne mogu tome pitanju da budu od štete.

Ove retke smo napisali bez namjere da komu ma šta prigovarimo ili koga osudujemo, nego samo kao rezultat našeg objektivnog posmatranja situacije i u najboljoj namjeri, da dobroj stvari poslužimo. Želimo samo to da pobudimo kod cjelokupne naše javnosti onaj interes za našu braću koja žive preko Triglava i Učke, koji ta braća kao dobri Hrvata, Slovenci i Srbi u svakom pogledu u potpunosti zaslužuju. Želimo da nam u tom pogledu budu najbolji primjer, pored Nijemaca, i sami Talijani, koji imaju svakog svog čovjeka — Talijana, koji živi izvan granica Italije, dakle i one koji žive u Jugoslaviji, u strogog evidenciji i za njega se brinu, i to ne samo kada su ovi italijanski državljani i kada prema tome Italija ima formalno pravo, a po izvjesnom shvaćanju i dužnost, da se o njima stara, nego često i bez obzira na tu formalnost.

MATI BALOTI

RAZGOVORI O PAZINSKOJ GIMNAZIJI

G. prof. Zic uputio je u dva ili tri navrata u listu Istru poziv na samo objektivnu, već i srvin djacima (duke i Teh)

Odaziv djaka je poznat. Razloga i tako nestajku mogu biti dva: unara i neznanje, ili misljenje pozvanih da prof. Zic nije pozvan da izdu takvu knjigu.

Njezno i ljubav i zudna da uziman u obranu prof. Zica, jer za to obrane ne treba. da se prof. Zica siviom kao djak pazinske gimnazije...

Ka Treće putosom posusteljeno pitanje, kakve su bile sudbine onih koji nisu ušli u gimnaziju...

Tako je bilo čovjek, teže je postati čovjek, a najteže ostati čovjek. HRVOJE F.

NAŠIM PRETPLATNICIMA!

Ovom broju prilozena je uplatnica Poštansko štedionice. Apelujemo na sve naše pretplatnike...

ADMINISTRACIJA »ISTRE«

NAŠA KULTURNA KRONIKA

NAŠI ROJAKI U SLOVENSКИH REVIJAH

I. DEL
Ljubljana, maja 1939 (b). V januaru številko »DEJANJA« je prispeval Lino Legiša poročilo in oceno A. Gradnikove zbirke pesmi »Večni studenci«...

VOJNA ODŠKODNINA

Primorcev in Korošcem pred rešitvijo

Po prevratu v letih 1926 do 1924 in tudi pozneje je bilo vloženih okoli 2000 prijav škodi, ki jih je posameznikom in njihovim družinam povzročila svetovna vojna...

Pr pri. banski upravi v Ljubljani je bil, kot je bilo že javljeno, ustanovljen poseben referat za vojne škode...

Vse to zahteva mnogo dela in truda, za to uređitve spisov in predpriprave, ter bo zelo oteškočilo ugotavljanje in cenitve...

Ko bo odškodnino plačala država iz državne blaginje, hoče povsem upravičeno točno ugotoviti, kdo je upravičen, da prejme odškodnino...

ter so na njihovo mesto stopili njihovi dedici.

Odpora vojnih oškodovancev v Mariboru in Ljubljani sta prevzela nalogo, da pripravijo vse, kar bo potrebno, da se dela uspeši. Kr. banska uprava bo izdala najbrže posebne tiskovine...

Oni oškodovanci, ki se niso prijavili svojih škodi in svojih zahtevkov, naj pripravijo potrebne dokaze in listine...

Za sedaj je najnuj prijaviti zahtevane nastave. Dr. Fornazarč

NOVE KNJIGE I REVJE

SOKO NA JADRANU, glasnik sokolskih čupa Split, Zadar, Šibenik i Sušak... IZRAZ, časopis za sva kulturna pljanja, dvojni 3-4, Zagreb, urednik J. Pljan...

MALE VIJESTI

Češka vlada je pozvana od urada protektorata da plati knjevskej obitelji Coburg 20 milijuna kruna...

Češki general Perchala stizao je u Poljsku, gdje sad razvija živu protivničnu mačku propagandu.

Poljaci u USA prikupili su u fond poljske narodne odbrane 550.000 dolara.

Aktivnost Rusije u Kini postaje sve veća u vezi s novim politikom Moskve prema Evropi.

Timosa javlja da je Gestapo izvršila premetacinu u prostorijama češkog skokola.

U reviji »Gerarchie« iznio je prof. Ciano sudjelovanje talijanskih legionara u Španiji.

Pretsjednik Turske republikke Ismet Inönü rekao je ovaj dana na kongresu narodne republikanske stranke: »Svaka opasnost što prijete našim susjedima bit će kasnije opasnost za nas.«

Američki ministar vanjskih poslova Cordell Hull rekao je u svom govoru u Chicagu: »Njemačka zemlja ne može biti sigurna, ako samo naglašuju želju za mirom, dokleđgo ima nacija koje bi mogle zagaziti u rat.«

Virgilio Gayda piše u »Giornale d'Italia« da se Italija i Njemačka bore za mir i da radi toga te dvije zemlje traže kolonije, sredstva, prodavajnicu i životni prostor.

Američki ambasador u Parizu izjavio je na Duhovno prigodom osvetećenja spomenika palim Amerikancima u Francuskoj: »Rat je manje strana alternativa no što je ropstvo. Smrt za slobodu nikada nije uzaludna žrtva.«

Parada fašističkih žena održana je pred Mussolinijem u Rimu. Sudjelovalo je 70.000 žena. Nekoje su defilirale s puškama na ramenu.

Slovenski Dom javlja da nacionalna soc. stranka ima namjeru otvoriti 100 njemačkih dječjih vrtića u slovenskom dijelu Koruske.

U Berlinu i u Rimu ističe se, po službe potpisa vojnog saveza Rim-Berlin, da taj savez nema ofenzivni, već defenzivni karakter.

Talijanski ministar financija najavio je u parlamentu uvedenje novih poreza za pokriće vojnih izdataka.

Iz vojne službe u Italiji otpušteno je oko 100.000 ljudi, koji su dobili dopust za poljske radeve.

Trst. — Huda huria je vrkla vojska Duhača Karla iz Novoga grada u Istri u morje. Kćili so za financijski stražnik.

naša ponatis pozitivnih kritika o Bartolovom romanu »Alamut«, objavljenih u tu- in inozemskim časopisih.

Za šesto številko je A. Gradnik prevedel pet pesmi iz sodobne italijanske lirike.

Tretja številka mariborskih »OBZORJI« je prinela članek dr. V. Kraighera »O sodobni Franciji, prof. K. Falor piše med ocenami o »Ljufinovci« članku.

V četrji številki je priobčil Radivoj Rehar soneta »Minil je čas, dr. V. Kraigher pa študijo »Slovenski župani od naselitvi Slovencev v Alpnah: premišljanje o »Obnavljanju razvednotenih vrednosti pa R. Rehar.

Prva letošnja številka »SODOBNOSTI« prinela I. Grudnova pesem »Ljubim te«, poročilo o zbirki pesmi Darjga De Tunonja od L. Legiše, ki je, v primeri z njegovimi ocenami slovenskih avtorjev, presenetljivo jasavna. Bogo Gregelj razpravlja pod naslovom »Prizven in privde, o likovni umetnosti. Ta zvezek priobčaja obirno poročilo o Gradnikovi zbirki »Večni studenci.« v obrambo verodostojnih Tumovih Spominov« je v te številki objavljen članek, v katerem pivome dokazuje, da so razne trditve o dvomljivosti autentičnosti navedb v »Spominih« neutemeljene.

V drugi številki priobčuje Albert Kos članek »Clovek sredi sveta. O »Umetniških izdajah« piše Franco Mesensnel, ki omemja tudi naša rojaka Gvidona Birolo in E. Jaka. Bogo Gregelj priobčuje članek o likovni umetnosti pod naslovom »Oko v roki«; številko zaključuje članek o gospodarstvu: »Primer povojne autarkije«, v katerem V. Ziberna razpravlja o fašističnem gospodarstvu.

Umetniška priloga te številke pa prinosa reprodukcijo N. Pirnatovega »Kralja Matjaža«. Tretji številki zaključuje F. Mesensnel kritično poročilo o Umetniških izdajah, v katerem pozitivno ocenjuje našega slikarja morja Alberta Širka, pod naslovom »Zastavica za bedakee je pri-

mesla ta številka poročilo in oceno o Bartolovom romanu »Alamut«, ki mu, u nasproju z mnogimi pozitivnimi ocenami domačih in tujih kritikov, odreka vsako vrednost.

Četrta številka prinasa pesem »Ljubim te« od Zime Vrščajeva, F. Mesensnela daljši odlomek iz uvoda v knjigo »Janeza in Jurija Subica«, Vito Kraigher piše o »Slovenskih vinarijih«, razpravo »Novi jiki« je priobčil Bogo Gregelj, umetniška priloga pa prinasa reprodukcijo kipa »Tuzo«, delo kiparice Z. Kalina. Med kroniko prinasa ta zvezek pod naslovom »Kaplan Martin Čedermae v tujini« kratko in zanimivo poročilo iz nemškega dvomescenika »Die evangelische Diaspora«, v katerem je izražena želja po prevodu tega dela. Zvezek zaključujeta dve poročili Alberta Kosa, in sicer »Posledice industrijskega prevrata« in »Pismo francoskih izobražencev«.

Peta številka »Sodobnosti« objavlja članek »Usodnost gospodarskega razvoja povojne Nemčije« od Adefia Vogelnika, I. Grudna ciklus pesmi »Pisma natakarice Pepee« in pesem »Tesiobna pomsade ter Alberta Kosa članek »Pol leta pozneje«.

Letošnja prva dvojna številka »UMETNOSTI« prinasa obirno poročilo o slikarju G. A. Kosu ter dvanajst reprodukcij njegovih del, dalje fotografije štiri del Jule Wilfanove in dva naerte za knjizne oroje iste umetnice; dalje A. Gradnikove pesem »Epigrame«, tri reprodukcije del pok. slikarja Petra Marušića in dalje poročilo Ive Breščakove o »Slikarju Petru Marušiću«.

Drugi zvezek prinasa A. Gradnikovo »Tužno pesem« ter reprodukcije osnutkov za kraljev spomenik v Ljubljani Zdenka in Borisa Kalina.

Tretji zvezek vsebuje daljše poročilo iz življenja in dela nasega umetnika Franceta Smerdu ter šest reprodukcij njegovih del. (Konec sledi)

